

Inleiding

Het Belgisch wettelijk pensioenstelsel en zijn toekomst is een erg controversieel onderwerp. Regelmatig verschijnen er verontrustende berichten in de media. Het pensioenstelsel zou nog maar net het jaar 2000 halen. Daarna dreigt er onoverkomelijk een «faillissement». Anderen noemen dit een grove overdrijving en willen de bevolking geruststellen.

De literatuur over de pensioenproblematiek wordt echter zelden ondersteund door concrete berekeningen. Nu is het ook niet eenvoudig om een predictie te maken van de pensioeninkomsten en -uitgaven op lange termijn. Een predictie van de inkomsten over twee generaties moet men zelfs als onmogelijk beschouwen wegens het groot aantal onbekende factoren. De uitgaven daarentegen kunnen wel vrij goed geraamd worden, en een dergelijke raming vormt precies het onderwerp van dit artikel (1).

Eerst wordt het gebruikte model toegelicht. Vervolgens komen de drie factoren aan bod die bijdragen tot de belangrijke stijging van de pensioen-uitgaven. Een laatste deel gaat dieper in op de betekenis van die toename. Om de leesbaarheid van de tekst te vergroten werden enkele technische berekeningen in een appendix gegroepeerd.

I. EEN GLOBALE PREDICTIEMETHODE

Dat de pensioenen op korte en zelfs op middellange termijn nog betaalbaar zijn, wil daarom nog niet zeggen dat alles in orde is met ons pensioenstelsel. De pensioenproblematiek rijst vooral op lange termijn. Pensioenprognoses over generaties (40 jaar of meer) dringen zich dan ook op.

A. De onmogelijkheid van een klassieke predictiemethode

Een raming van de toekomstige uitgaven van het wettelijk pensioenstelsel stoot vooral op de volgende twee moeilijkheden:

1. de complexiteit van de wetgeving
2. de onvolledigheid van de statistische basisgegevens.

De huidige wettelijke pensioenvoorziening valt uiteen in vier grote blokken. Volgens de volbrachte loopbaan is er het stelsel van de openbare

(1) Dit artikel is een uitloper van een licentiaatsverhandeling. Met bijzondere dank aan Prof. Dr. W. Desaeyere.

sector, het werknemersstelsel en de pensioenregeling voor zelfstandigen. Binnen elk stelsel komen er een hele reeks afwijkingen van de basisregeling voor. Bovendien bestaat er een gewaarborgd inkomen voor bejaarden, dat onafhankelijk is van de volbrachte loopbaan. Indien men bij een raming rekening moet houden met al de factoren die in de verschillende regelingen de toekomstige lasten bepalen, dan zou men over een ingewikkeld computerprogramma moeten beschikken.

Bovendien ontbreken de statistische basisgegevens. Bij een klassieke pensioenprognose moet men immers niet alleen beschikken over de verdeling van de Belgische bevolking per leeftijdsklasse en per geslacht, maar ook per beroeps categorie en burgerlijke staat. Deelgegevens bestaan er wel, maar een volledige verdeling van de Belgische bevolking in die deelgroepen niet. Naast dit probleem i.v.m. het bevolkingsbestand, ondervindt men dan nog enorme moeilijkheden bij het bepalen van de overeenkomstige lonen, en die zijn nu eenmaal nodig om de toekomstige pensioenen te kennen.

Deze lijst van problemen leidt tot de conclusie dat we een klassieke predictiemethode hier niet kunnen gebruiken.

B. Het alternatief: een globale predictiemethode

In de literatuur over de pensioenproblematiek vindt men zelden concrete berekeningen, en de boven geschetste problemen zijn daar zeker niet vreemd aan. De studie van Jean-Jacques Gollier uit 1983 vormt hierop een uitzondering. Gollier gebruikte wat hij zelf noemt een «macro-economische methode», en het is die methode – weliswaar aangepast – die ook in dit onderzoek wordt toegepast. In het kort bestaat die erin, gemiddelde pensioenen toe te kennen aan toekomstige aantallen personen. Essentieel daarbij is dat Gollier «systematisch minimalistische hypothesen» kiest (Gollier, 1984, p. 23). Wanneer dan blijkt dat zelfs op basis van die hypothesen de pensioenlast ondraaglijk wordt, is het duidelijk dat een hervorming van ons pensioenstelsel zich opdringt. Gollier kwam inderdaad tot een enorme stijging van de pensioenlast. De totale pensioenuitgaven in 2030 zouden ten opzichte van die van 1980 met 144% stijgen. Golliers analyse van de verschillende factoren die de pensioenuitgaven in de toekomst verhogen, en het resultaat van zijn studie, vindt men in heel wat publikaties terug (2).

(2) Slechts enkele voorbeelden:

- Kredietbank, «De huidige pensioenregeling in financiële nood», 1985.
- KVBA, «Sociale pensioenen, nationale economie, openbare financiën, noodzakelijke samenhang», *Bulletin*, 1983.

Hoewel de studie van Gollier nog recent is, werd ze overgedaan en aangepast, en wel om de volgende twee redenen:

- Gollier baseerde zich op de pensioenbedragen van 1980. Ondertussen is er heel wat aan de pensioenwetgeving gesleuteld. Dit zal enerzijds een invloed uitoefenen op de pensioenbedragen van 1985 die in deze studie als uitgangspunt worden genomen, en anderzijds zal die invloed blijven doorwerken op de toekomstige ontwikkeling van de lasten.
- In 1985 publiceerde het NIS nieuwe bevolkingsvooruitzichten, die toch heel wat verschillen van de demografische ontwikkeling waar Gollier zich op baseerde.

II. DE INVLOED VAN DE DEMOGRAFISCHE EVOLUTIE OP DE PENSIOENUITGAVEN

In dit hoofdstuk schatten we de invloed van de vergrijzing van de Belgische bevolking op de toekomstige pensioenuitgaven. We maken nog abstractie van alle overige factoren die de pensioenlast voor de volgende generaties determineren.

A. Methode en resultaten

De Belgische bevolking wordt in twaalf leeftijdsklassen ingedeeld ⁽³⁾. In elke klasse worden alle in 1985 uitbetaalde pensioenen opgeteld ⁽⁴⁾. Deze totalen worden vervolgens gedeeld door het aantal personen in elke categorie. Dit geeft een gemiddeld pensioen per persoon in elke groep. Het idee is dus dat elke persoon in eenzelfde leeftijdsklasse eenzelfde pensioen toegewezen krijgt. We houden dus geen rekening met het feit of die persoon in werkelijkheid al dan niet met pensioen is. Bovendien maken we geen onderscheid tussen mannen en vrouwen of tussen ambtenaren, werknemers en zelfstandigen: in elke leeftijdsklasse ontvangt iedereen hetzelfde pensioen.

(3) We kozen dezelfde leeftijdsklassen als Gollier. Zowel boven de 89 jaar als onder de 40 jaar worden de bedragen te klein om nog in klassen van vijf jaar verder te werken.

(4) De gegevens van de ambtenaren werden gedistilleerd uit de «Jaarlijkse statistiek der pensioenen van de openbare diensten», opgesteld door het Ministerie van Financiën. De «Jaarlijkse statistiek van de pensioengerechtigden», uitgegeven door de RROP, diende als bron voor de maandbedragen van de werknemers en zelfstandigen, en voor het gewaarborgd inkomen van bejaarden.

Dit gemiddeld pensioen per leeftijdsklasse wordt dan vermenigvuldigd met toekomstige aantallen personen. Op die manier bekomt men dan de evolutie van de pensioenuitgaven tot 2025, louter en alleen op basis van de demografische evolutie. Aangezien de berekeningen gebeuren in constante prijzen, is een precieze vergelijking mogelijk.

Tabel 1 geeft de maandelijkse pensioenbedragen per leeftijdsklasse, toegekend op 1 januari 1985. Tabel 2 toont de evolutie van de Belgische bevolking over de periode 1985-2025 volgens dezelfde leeftijdsklassen als tabel 1 ⁽⁵⁾.

Tabel 1: Maandelijkse pensioenbedragen per leeftijdsklasse en volgens pensioenstelsel, op 1.01.85 (in duizenden fr.)

leeftijd	ambtenaren	werknemers	zelfstandigen	gewaarborgd inkomen	totaal
< 40	47.572	113.559	5.025		166.156
40-44	39.639	86.222	3.790		129.651
45-49	100.884	242.982	12.227		356.093
50-54	387.009	473.421	29.437		889.867
55-59	804.613	936.818	72.878		1.814.309
60-64	1.606.409	3.041.435	369.918	64.774	5.082.536
65-69	1.314.513	3.731.902	570.501	71.113	5.688.029
70-74	1.330.057	4.617.905	856.833	115.502	6.920.297
75-79	933.206	3.584.158	766.730	116.404	5.400.498
80-84	582.650	2.204.165	536.818	90.264	3.413.897
85-89	287.330	899.342	256.721	49.014	1.492.407
> 89	111.630	264.713	86.620	21.451	484.414
totaal	7.545.512	20.196.622	3.567.498	528.522	31.838.154

Bron: Eigen verwerking op basis van:

- de Jaarlijkse Statistiek der Pensioenen van de Openbare Diensten, Administratie der Pensioenen, 1985 (voor de ambtenaren)
- de Jaarlijkse Statistiek van de Pensioengerechtigden, RROP, 1985 (voor de werknemers, de zelfstandigen, en het gewaarborgd inkomen voor bejaarden).

De maandelijkse pensioenbedragen toegekend op 1 januari 1985 werden per pensioenstelsel en per leeftijdsklasse opgeteld. Met deze leeftijdsklassen wordt in het model verder gewerkt; het onderscheid volgens pensioenstelsel valt echter weg.

(5) De gegevens van 1990 tot 2025 zijn afkomstig van de nieuwe bevolkingsvooruitzichten van het NIS. Het aantal personen in 1985 werd zelf berekend, op basis van oude en nieuwe gegevens van het NIS. De reden daarvoor is dat we moeten beschikken over de aantallen van januari 1985 - analoog met tabel 1 - terwijl de nieuwe bevolkingsvooruitzichten enkel die van december 1985 geven.

Tabel 2: Evolutie van de Belgische bevolking per leeftijdsklasse (vanaf 35-39) over de periode 1985-2025

leeftijd	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025
35-39	698.687 (0,07)*	717.862	742.328	729.196	646.187 (0,07)	569.009	523.826	511.511	513.023 (0,06)
40-44	547.556 (0,06)	702.382	705.862	731.033	718.370 (0,08)	636.125	559.555	514.957	502.763 (0,06)
45-49	578.740 (0,06)	548.291	688.431	692.733	718.002 (0,08)	705.663	624.480	548.795	504.968 (0,06)
50-54	610.828 (0,06)	551.587	532.667	670.794	675.532 (0,07)	700.412	688.456	608.768	534.635 (0,06)
55-59	590.932 (0,06)	568.096	529.798	513.008	647.173 (0,07)	651.993	676.124	664.641	587.377 (0,07)
60-64	572.258 (0,06)	555.445	534.476	499.675	484.568 (0,05)	611.469	616.329	639.267	628.359 (0,07)
65-69	334.867 (0,03)	514.415	504.880	488.221	457.266 (0,05)	443.786	559.771	564.525	585.680 (0,07)
70-74	399.036 (0,04)	311.204	443.210	438.318	424.310 (0,04)	397.443	386.271	486.479	490.917 (0,06)
75-79	304.786 (0,03)	297.497	246.242	353.169	350.799 (0,04)	338.808	317.305	309.151	388.245 (0,04)
80-84	191.801 (0,02)	203.458	201.820	172.802	247.057 (0,03)	245.391	236.173	221.270	216.625 (0,02)
85-89	84.078 (0,01)	101.632	110.493	112.876	99.406 (0,01)	139.871	138.934	133.063	124.802 (0,02)
> 89	26.594 (0,00)	37.362	47.540	56.543	60.516 (0,01)	56.946	71.782	75.121	72.846 (0,01)

* Verhouding tot de totale bevolking

Bron: 1985: Eigen berekening (cfr. tabel 4)

1990-2025: Nationaal Instituut voor de Statistiek, *Bevolkingsvoorzichten 1981-2025*, NIS, 1985, blz. 28-29.

Indeling van de Belgische bevolking volgens dezelfde leeftijdsklasse als tabel 1.

De toename van het aantal personen boven de zestig jaar komt hier duidelijk naar voren.

In tabel 3 worden de gemiddelde jaarlijkse pensioenbedragen per persoon berekend voor 1985. De tweede kolom toont het maandelijks pensioenbedrag per leeftijdsklasse en is dus identiek met de laatste kolom van tabel 1. Vermenigvuldigt men deze kolom met 12, dan bekomt men het jaarlijks pensioenbedrag per leeftijdsklasse. De laatste kolom van tabel 3 wordt bekomen door deling van de twee vorige kolommen, en geeft dus het gemiddeld jaarlijks pensioen per persoon in 1985. De vermenigvuldiging van deze kolom met de kolommen 1990 tot 2025 van tabel 2 geeft dan de toekomstige pensioenuitgaven per leeftijdsklasse, en deze zijn af te lezen uit tabel 4.

Tabel 3: Gemiddeld jaarlijks pensioenbedrag per persoon voor elke leeftijdsklasse in 1985

leeftijd	totaal maandelijks (in duizenden fr.)	totaal jaarlijks (in duizenden fr.)	aantal personen	gemiddeld pensioen (in fr.)
35-39	166.156	1.993.872	698.687	2.854
40-44	129.651	1.555.812	547.556	2.841
45-49	356.093	4.273.116	578.740	7.383
50-54	889.867	10.678.404	610.828	17.482
55-59	1.814.309	21.771.708	590.932	36.843
60-64	5.082.536	60.990.432	572.258	106.579
65-69	5.688.029	68.256.348	334.867	203.831
70-74	6.920.297	83.043.564	399.036	208.110
75-79	5.400.498	64.805.976	304.786	212.628
80-84	3.413.897	40.966.764	191.801	213.590
85-89	1.492.407	17.908.884	84.078	213.003
> 89	484.414	5.812.968	26.594	218.582
totaal	31.838.154	382.057.848		

Bron: Eigen berekening

In deze tabel krijgt elke persoon uit een leeftijdsklasse een zelfde pensioen toegewezen. De tweede kolom toont het maandelijks pensioenbedrag per leeftijdsklasse en is dus identiek met de laatste kolom van tabel 1. Vermenigvuldigt men deze kolom met 12, dan bekomt men het jaarlijks pensioenbedrag per leeftijdsklasse. De laatste kolom geeft het gemiddeld jaarlijks pensioen weer voor elke persoon uit een bepaalde leeftijdsgroep, en wordt bekomen door deling van de twee vorige kolommen.

Tabel 4: Predictie in constante prijzen van de pensioenuitgaven over de periode 1985-2025, op basis van de bevolkings-evolutie (in miljoenen fr.)

leeftijd	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025
35-39	1.994	2.049	2.119	2.081	1.844	1.624	1.495	1.460	1.464
40-44	1.556	1.995	2.005	2.077	2.041	1.807	1.590	1.463	1.428
45-49	4.273	4.048	5.083	5.114	5.301	5.210	4.611	4.052	3.728
50-54	10.678	9.643	9.312	11.727	11.810	12.245	12.036	10.642	9.346
55-59	21.772	20.930	19.519	18.901	23.844	24.021	24.910	24.487	21.641
60-64	60.991	59.199	56.964	53.255	51.645	65.170	65.688	68.132	66.970
65-69	68.256	104.854	102.910	99.515	93.205	90.457	114.099	115.068	119.380
70-74	83.043	64.765	92.236	91.218	88.303	82.712	80.387	101.241	102.165
75-79	64.806	63.256	52.358	75.094	74.590	72.040	67.468	65.734	82.552
80-84	40.967	43.457	43.107	36.909	52.769	52.413	50.444	47.261	46.269
85-89	17.909	21.648	23.535	24.043	21.174	29.793	29.593	28.343	26.583
> 89	5.813	8.167	10.391	12.359	13.228	12.447	15.690	16.420	15.923
totaal	382.058	404.011	419.539	432.293	439.754	449.939	468.011	484.303	497.449
in %	100	106	110	113	115	118	122	127	130

Bron: Eigen berekening

Deze tabel werd bekomen door voor elke leeftijdsklasse het gemiddeld jaarlijks pensioenbedrag (tabel 3, laatste kolom) te vermenigvuldigen met het overeenkomstig aantal personen (tabel 2).

Uit de onderste regel kan men afleiden dat de totale pensioenlast in 2025 ongeveer 30% hogez zal liggen dan in 1985, enkel en alleen ten gevolge van de demografische evolutie.

B. Interpretatie van de resultaten

Eerst en vooral is het nodig erop te wijzen dat die 382 miljard voor 1985 (cfr. tabel 4) lager is dan de werkelijke pensioenuitgaven voor dat jaar. Dit kan op de volgende manier verklaard worden:

- Deze studie vertrekt van de pensioenen voor januari 1985, en vermenigvuldigt die dan met 12 om de totale jaarlijkse pensioenuitgaven te bekomen. Bepaalde bedragen worden echter slechts jaarlijks (bijv. in de maand mei) uitgekeerd.
- De «Jaarlijkse statistiek der pensioenen van de openbare diensten» geeft niet alle pensioenuitgaven van de openbare sector. Zo zijn o.a. de rust- en overlevingspensioenen van het personeel van de gemeenten en provincies uitgesloten. Precieze gegevens hierover zijn echter niet beschikbaar ⁽⁶⁾.
- Er werd geen rekening gehouden met de beheerskosten.

Het is duidelijk dat het begrip «totale pensioenuitgaven» sterk kan verschillen naargelang van de in aanmerking genomen pensioenen en naargelang van de methode van berekening. De 382 miljard uit tabel 4 vertegenwoordigen wel veruit het grootste gedeelte van de pensioenuitgaven. In ieder geval is dit berekende bedrag zeer goed bruikbaar voor het doel van deze studie: het gaat er niet om absolute bedragen in de toekomst te voorspellen, maar wel de procentuele evolutie te berekenen t.o.v. het basisbedrag. Men kan dan veronderstellen dat de pensioenen die geen deel uitmaken van die initiële 382 miljard, in eenzelfde verhouding blijven evolueren.

Uit de onderste regel van tabel 4 kunnen we afleiden dat de totale pensioenlast in 2025 met ongeveer 30% zal stijgen t.o.v. de totale pensioenuitgaven in 1985, indien alleen met de demografische factor rekening wordt gehouden. Eigenlijk is een toename van de pensioenlast met 30% over een tijdsspanne van 40 jaar relatief beperkt: het gaat om een gemiddelde jaarlijkse stijging van 0,75%.

(6) Voor de overige rust- en overlevingspensioenen die niet werden opgenomen, cfr. «Jaarlijkse statistiek der pensioenen van de openbare diensten», p. 7.

III. DE GEVOLGEN VAN DE INTERNE DYNAMIEK VAN HET WETTELIJK PENSIOENSTELSEL

A. Situering van het probleem

Tot nu toe beperkten we ons tot de invloed van de demografische evolutie op de te verwachten pensioenuitgaven. Daarom werden de gemiddelde pensioenen constant gehouden.

Het huidig pensioenstelsel der werknemers is echter zodanig dat – onder constante wetgeving – de nieuwe pensioenen in reële franken automatisch stijgen.

Het rustpensioen van een werknemer wordt berekend aan de hand van de lonen over de hele loopbaan. De basisformule van een rustpensioen aan gezinsbedrag ⁽⁷⁾ ziet er als volgt uit:

$$P = \sum_{1}^D (L \times h \times 1/45 \times 75/100)$$

waarbij: P = het rustpensioen

D = het aantal erkende dienstjaren

L = het jaarlijks in aanmerking te nemen loon

h = de herwaarderingscoëfficiënt waarmee men het jaarlijks loon aanpast volgens het algemeen prijspeil en het algemeen welvaartspeil.

Voor de lonen vóór 1955 bij arbeiders en 1958 bij bedienden worden echter geen reële of werkelijk verdiende lonen in aanmerking genomen, maar forfaitaire lonen. Die forfaitaire lonen liggen lager dan de gemiddelde werkelijke lonen.

Het pensioen van een bediende die in 1980 op 65-jarige leeftijd met pensioen ging en een volledige loopbaan achter de rug had, werd berekend aan de hand van 23 relatief lage forfaitaire lonen en 22 hogere reële lonen. Een bediende die in 2003 met pensioen gaat, zal een loopbaan van 45 reële lonen kunnen voorleggen.

Algemeen bestaat de interne dynamiek van het pensioenstelsel in een stijging van de lonen die in aanmerking worden genomen voor het berekenen van het pensioen van elke nieuw-gepensioneerde. De progressieve

(7) Indien men het rustpensioen van een alleenstaande berekent, dan vervangt men in de teller 75 door 60. Bovendien wordt bij vrouwen in beide gevallen (dus met of zonder gezinslast) in de noemer van de formule 45 door 40 vervangen.

verdwijning van forfaitaire lonen speelt hierin een belangrijke rol. Maar daarnaast draagt ook de stijging van de reële lonen vanaf 1958 en van de grenslonen ⁽⁸⁾ bij tot een automatische verhoging van de nieuwe pensioenen (Roland-Bayet, 1985, p. 71).

B. Berekening van de invloed van de interne dynamiek op de toekomstige pensioenlasten

De gemiddelde pensioenbedragen uit het model kunnen nu niet meer constant blijven, maar moeten de evolutie van de reële lonen volgen. De evolutie van de gemiddelde, naar 1985 geherwaardeerde, jaarlijkse lonen kan ruwweg als volgt weergegeven worden ⁽⁹⁾:

- forfaitair voor 1958: 324.000
- reëel vanaf 1958 tot 1972: 451.000
- reëel vanaf 1973 tot 1978: 557.000
- reëel vanaf 1979: 621.000.

Op basis van deze klassen kan men nu volgens het jaar van pensionering 1 gemiddeld geherwaardeerd loon samenstellen dat bepalend is voor het pensioen van elke nieuw-gepensioneerde. Zo zal het pensioen van de doorsneewerknemer die in 1985 met pensioen ging, berekend worden aan de hand van een gemiddeld loon van 437.000 fr.:

$$\begin{aligned} 6 \times 621.000 &= 3.726.000 \\ 6 \times 557.000 &= 3.342.000 \\ 15 \times 451.000 &= 6.765.000 \\ 18 \times 324.000 &= 5.832.000 \\ &+ \hline &19.665.000 : 45 = 437.000 \end{aligned}$$

Indien we deze berekening elke vijf jaar heruitvoeren tot 2025, krijgen we het resultaat zoals vervat in kolom 2 van tabel 5. Kolom 3 geeft dan de procentuele stijging weer t.o.v. 1985. De laatste kolom van tabel 5 houdt er rekening mee dat die stijging niet van toepassing is op het pensioenstelsel van de ambtenaren, die ongeveer 12,3% van de in 1985 gepensioneerden vertegenwoordigen ⁽¹⁰⁾.

(8) Voor de pensioenen die ingaan vanaf 1984 worden de werkelijke lonen van alle werknemers vanaf 1981 begrensd tot 382.082 fr., gekoppeld aan de spilindex 114,20 van de consumptieprijzen. Op de jaren vóór 1981 is er alleen een grensbedrag van toepassing op de wedden van de bedienden.

(9) Cfr. appendix.

(10) Eigenlijk gaat het om het aantal pensioenen, en niet om het aantal gepensioneerden, cfr. IV.B.2.

Tabel 5: Stijging van het gemiddeld geherwaardeerd loon volgens het jaar van pensionering

Jaar van pensionering	gemiddeld geherwaardeerd loon (in fr.)	procentuele stijging (1985=100)	procentuele stijging met correctie*
1985	437.000	100	100
1990	470.000	107,55	106,6
1995	503.000	115,10	113,2
2000	536.000	122,65	119,9
2005	563.000	128,83	125,3
2010	582.000	133,18	129,1
2015	601.000	137,53	132,9
2020	615.000	140,73	135,7
2025	621.000	142,10	136,9

* De stijging berekend in de vorige kolom vermindert met 12,3%.
Bijv. 1990; 6,6 = 7,55 - (0,123 * 7,55)

Bron: Eigen berekening

Hier worden coëfficiënten berekend die dienen om de gemiddelde pensioenbedragen per leeftijdsklasse - die tot nog toe constant werden gehouden - te laten evolueren met de stijging van de gemiddelde lonen sinds 1985 (interne dynamiek van het pensioenstelsel). Kolom 2 geeft het gemiddeld geherwaardeerd loon weer van de doorsnee werknemer waarop zijn pensioen berekend zal worden volgens het jaar van pensionering.

Aangezien we hier de interne dynamiek berekenden, veroorzaakt door het stelsel der werknemers, zouden we eigenlijk ook het procentueel aantal zelfstandigen moeten aftrekken. We doen dit niet omdat er bij de zelfstandigen veel gemengde loopbanen voorkomen waar de interne dynamiek dan toch gedeeltelijk meespeelt, en omdat door de wet van 15 mei 1984 ook bij de zelfstandigen een pensioen werd ingevoerd dat evenredig is met de beroepsinkomsten ⁽¹¹⁾.

De laatste kolom van tabel 5 gebruiken we nu om de voordien constant gehouden gemiddelde pensioenen aan te passen aan de stijging van de

(11) Tot vóór de wet van 15 mei 1984 kende deze regeling enkel een forfaitair pensioen. De wet-Mainil voerde een formule in die gelijk is aan die uit het stelsel der werknemers, maar vermenigvuldigd met een extra breuk. Voor de jaren vóór 1984 blijft men echter een forfaitair inkomen aanrekenen. De interne dynamiek van dit stelsel begint m.a.w. pas vanaf 1984 te spelen.

Tabel 6: Gemiddeld jaarlijks pensioenbedrag, rekening houdend met de interne dynamiek (in fr.)

leeftijd	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025
35-39	2.854	3.042	3.231	3.422	3.576	3.685	3.793	3.873	3.908
40-44	2.841	3.029	3.216	3.406	3.560	3.668	3.776	3.856	3.890
45-49	7.383	7.870	8.358	8.852	9.251	9.531	9.812	10.020	10.109
50-54	17.482	18.636	19.790	20.961	21.905	22.569	23.234	23.727	23.936
55-59	36.843	39.275	41.706	44.175	46.164	47.564	48.964	50.003	50.445
60-64	106.579	113.613	120.647	127.788	133.543	137.593	141.643	144.649	145.928
65-69	203.831	217.284	230.737	244.393	255.400	263.146	270.891	276.639	279.085
70-74	208.110	208.110	221.847	235.582	249.525	260.763	268.672	276.580	282.448
75-79	212.628	212.628	212.628	226.506	240.529	254.765	266.239	274.314	282.388
80-84	213.590	213.590	213.590	213.590	227.639	241.732	256.039	267.570	275.686
85-89	213.003	213.003	213.003	213.003	213.003	226.956	241.007	255.271	266.767
> 89	218.582	218.582	218.582	218.582	218.582	218.582	232.857	247.273	261.908

Bron: Eigen berekening

Deze tabel gebruikt de coëfficiënten van tabel 5 (laatste kolom) om de gemiddelde pensioenbedragen aan te passen.

- Van klasse 35-39 tot en met klasse 65-69 evolueert het gemiddelde pensioen met de indices van tabel 5.

- Onder de lijn 65-69 blijft langs de dalende diagonaal dezelfde verhouding behouden als in de eerste kolom. Dit vloeit voort uit het feit dat het verhogings-effect van de lonen enkel speelt bij het pensioen van de nieuw-gepensioneerde.

Tabel 7: Predictie van de pensioenuitgaven over de periode 1985-2025, rekening houdend met de bevolkingsevolutie en met de interne dynamiek (in miljoenen fr.)

leeftijd	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025
35-39	1.994	2.184	2.398	2.495	2.311	2.097	1.987	1.981	2.005
40-44	1.556	2.128	2.270	2.490	2.557	2.333	2.113	1.986	1.956
45-49	4.273	4.315	5.754	6.132	6.642	6.726	6.127	5.499	5.105
50-54	10.678	10.279	10.541	14.061	14.798	15.808	15.996	14.444	12.797
55-59	21.772	22.312	22.096	22.662	29.876	31.011	33.106	33.234	29.630
60-64	60.991	63.106	64.483	63.852	64.711	84.134	87.299	92.469	91.695
65-69	68.256	111.774	116.494	119.318	116.786	116.781	151.637	156.170	163.455
70-74	83.043	64.765	68.325	103.260	105.876	103.638	103.780	134.550	138.659
75-79	64.806	63.256	52.358	79.995	84.377	86.316	84.479	84.804	109.636
80-84	40.967	43.457	43.107	36.909	56.240	59.319	60.469	59.205	59.720
85-89	17.909	21.648	23.535	24.043	21.174	31.745	33.484	33.967	33.293
> 89	5.813	8.167	10.391	12.359	13.228	12.447	16.715	18.575	19.079
totaal	382.058	417.391	451.752	487.576	518.576	552.355	597.192	636.884	667.030
in %	100	109	118	128	136	145	156	167	175

Bron: Eigen berekening

Deze resultaten worden bekomen door de gemiddelde pensioenbedragen uit tabel 6 te vermenigvuldigen met de overeenkomstige bevolkingsaantallen uit tabel 2.

De bevolkingsevolutie samen met de interne dynamiek van het pensioenstelsel leiden tot een stijging van de uitgaven met 75 procent over de komende twee generaties.

lonen en op die manier de interne dynamiek in het model te brengen. Tabel 6 geeft de nieuwe gemiddelde pensioenen weer. Deze tabel werd op de volgende manier geconstrueerd:

- Het gemiddeld pensioen van 1985 voor de klasse 65-69 werd om de vijf jaar aangepast, rekening houdend met de procentuele stijging van het gemiddeld geherwaardeerd loon, en dus met de indices van tabel 5, kolom 3.
- Onder de lijn 65-69 blijft langs de dalende diagonaal dezelfde verhouding behouden als in de eerste kolom. In tabel 6 wordt dan een driehoek zichtbaar waarbinnen dezelfde gemiddelde pensioenen worden aangehouden als in 1985. Dit vloeit voort uit het feit dat het verhogings-effect van de lonen enkel speelt bij het pensioen van de nieuw-gepensioneerden.
- Boven de lijn 65-69 evolueert elke leeftijdsklasse in dezelfde mate mee als de klasse 65-69.

Om nu de totale pensioenuitgaven in actuele franken te berekenen, hoeven we enkel elke kolom van tabel 6 te vermenigvuldigen met de overeenkomstige kolommen van tabel 2, die de bevolkingsaantallen weergeeft. Het resultaat kan men aflezen uit tabel 7.

Indien we alleen rekening hielden met de demografische evolutie kwamen we tot een stijging van de pensioenuitgaven met 30% over de komende twee generaties. De bevolkingsevolutie samen met de interne dynamiek leiden tot een toename met 75%. De interne dynamiek is dus een belangrijke factor bij de toekomstige stijging van de pensioenlasten.

IV. DE INVLOED VAN DE SOCIOLOGISCH-STRUCTURELE FACTOR

Buiten de veroudering van de Belgische bevolking en de interne dynamiek van het pensioenstelsel, zal ook nog een sociologisch-structurele factor de pensioenuitgaven de hoogte indrijven. Het gaat hier om de stijging van het aantal vrouwen en het aantal ambtenaren in de beroepsbevolking.

A. De invloed van de toename van het aantal vrouwen

1. Analyse

Het aantal vrouwen dat deel uitmaakt van de beroepsbevolking is gestegen en dit brengt op termijn een verhoging van de pensioenuitgaven met zich mee. Concreet gezien kan men twee factoren onderscheiden:

- De gepensioneerde gezinnen genieten meer en meer een dubbel pensioen. In de privé-sector betekent dit dat een gezinspensioen (75% van het gemiddeld geherwaardeerd loon van de man) vervangen wordt door de som van twee pensioenen voor alleenstaanden (60% van het gemiddeld geherwaardeerd loon van de man en 60% van het gemiddeld geherwaardeerd loon van de vrouw). In de overheidssector, waar men geen onderscheid maakt tussen een gezinspensioen en een pensioen voor een alleenstaande, zal er per gezin een pensioen bijkomen, terwijl het pensioen van de man niet verminderd wordt.
- Het aantal weduwen dat een rustpensioen met een overlevingspensioen cumuleert, neemt toe. Deze cumulatie is echter wel beperkt tot 110% van het overlevingspensioen dat men aan de weduwe zou toekennen indien de loopbaan van de overleden echtgenoot volledig was geweest (Mainil, p. 104).

Deze twee trends kan men gemakkelijk aflezen in de jaarlijkse statistieken van de RROP. Tabel 8 toont voor de privésector het aantal pensioengerechtigden per categorie ⁽¹²⁾ in 1975 en 1985, en hun procentuele evolutie. Men kan er onmiddellijk uit afleiden dat het aantal uitbetaalde gezinspensioenen (GMG) lichtjes is gedaald (- 2%), terwijl aan steeds meer gehuwden pensioenbedragen voor alleenstaanden worden uitbetaald: bij

(12) Tabel 8 bevat zeven categorieën pensioengerechtigden. Sinds de wet-Mainil zijn er echter twee categorieën bijgekomen. Enerzijds hebben nu ook gehuwde vrouwen onder dezelfde voorwaarden als gehuwde mannen recht op een rustpensioen aan gezinsbedrag. Anderzijds kunnen ook weduwnaars een overlevingspensioen genieten.

Tabel 8: Procentuele evolutie van het aantal pensioengerechtigden per categorie voor de privésector (1975-1985)

	GMG	GMA	NGMA	GVA	NGVA	WRO	WO
1975	276.106	100.862	144.050	166.759	110.917	167.679	289.741
1985	270.056	158.630	149.685	216.830	121.519	247.939	291.262
Δ in %	98	157	104	130	110	148	101

Bron: Eigen verwerking op basis van de Jaarlijkse Statistiek van de Pensioengerechtigden, RROP, 1985, blz. 22.

Verklaring: GMG: gehuwde mannen, gezinsbedrag
 GMA: gehuwde mannen, bedrag alleenstaande
 NGMA: niet-gehuwde mannen, bedrag alleenstaande
 GVA: gehuwde vrouwen, bedrag alleenstaande
 NGVA: niet-gehuwde vrouwen, bedrag alleenstaande
 WRO: weduwen, rust- en overlevingspensioen
 WO: weduwen, overlevingspensioen

Indicatieve tabel die duidelijk de verschuivingen tussen de categorieën pensioengerechtigden weergeeft ten gevolge van het aantal vrouwen dat deel is gaan uitmaken van de beroepsbevolking.

Steeds meer gehuwden cumuleren twee pensioenen (toename GMA en GVA), terwijl het aantal weduwen dat een rust- met een overlevingspensioen cumuleert, eveneens sterk toeneemt (WRO).

de gehuwde mannen een stijging van 57% (GMA), bij de gehuwde vrouwen een stijging van 30% (GVA). Dit is een bevestiging van de eerste factor: steeds meer gepensioneerde gezinnen gaan twee pensioenen cumuleren. Maar ook de tweede cumulatietrend komt duidelijk tot uiting. Het aantal weduwen dat naast een overlevingspensioen ook nog recht heeft op een rustpensioen (WRO) is met 48% toegenomen, terwijl het aantal weduwen dat alleen een overlevingspensioen geniet (WO), vrijwel constant is gebleven (+ 1%).

2. Predictie

Het schatten van de invloed van het toegenomen aantal vrouwen op de toekomstige pensioenuitgaven is gebaseerd op de jaarlijkse statistieken van de RROP, die enkel gegevens over de privésector bevatten. De jaarlijkse statistieken van de openbare sector kunnen we immers niet gebruiken omdat zij de pensioengerechtigden onvoldoende in klassen indelen. Daarom maken we hier de hypothese dat het toegenomen aantal vrouwen in de beroepsbevolking eenzelfde effect uitoefent op de pensioenuitgaven van de openbare sector als in de privésector.

De berekening verloopt in drie stappen.

- Uit tabel 9 blijkt dat het procentueel aantal weduwen met cumulatie van een rust- en overlevingspensioen sterk is toegenomen tussen 1975 en 1985, nl. van 36,7% tot 45,9%. Indien het percentage t.o.v. het totaal aantal pensioengerechtigde weduwen gelijk was gebleven, dan had dit in 1985 geleid tot 50.052 weduwen minder in die cumulatietoestand ⁽¹³⁾. Op analoge manier kan berekend worden dat het aantal toegenomen cumulaties bij gezinnen ligt op 43.742 ⁽¹⁴⁾.
- Na het berekenen van het procentueel aantal cumulaties bij gezinnen en weduwen bepalen we de meeruitgave per cumulatie. Hiervoor gebruiken we tabel 10. Het gemiddeld maandelijks pensioen voor een weduwe die een rust- en een overlevingspensioen cumuleert, ligt op 19.965 fr., dat van een weduwe die enkel een overlevingspensioen geniet op 16.703 fr. De gemiddelde meeruitgave bedraagt dus 3.262 fr. De meeruitgave voor elk gezin dat twee pensioenen cumuleert ligt op 3.810 fr. ⁽¹⁵⁾.
- Aan de hand van de bovenstaande gegevens kan men de totale meeruitgaven berekenen: het aantal cumulaties van elke trend wordt vermenigvuldigd met de kost per cumulatie. Het resultaat is een totale meeruitgave van ongeveer 330 miljoen fr. over een periode van 10 jaar, of 1,36% van het totaal maandelijks pensioenbedrag uitbetaald op 1.1.85. De gemiddelde jaarlijkse stijging die door de twee waargenomen trends werd veroorzaakt, bedraagt dus 0,136%. Indien we deze gemiddelde jaarlijkse stijging extrapoleren ⁽¹⁶⁾ over de komende twee generaties, dan leidt dit tot een stijging van de pensioenuitgaven in 2025 met 5,44%.

(13) Uit tabel 9: het verschil tussen 247.939 en 36,7% van 539.201.

(14) Hierbij wordt de impliciete hypothese gemaakt dat, indien een gehuwde man recht heeft op een pensioen aan het bedrag voor een alleenstaande, ook zijn vrouw datzelfde recht heeft. In werkelijkheid is het mogelijk dat de man een pensioen voor alleenstaande ontvangt, niet omdat zijn vrouw ook recht heeft op een pensioen, maar omdat zij nog werkt, of een vervangingsinkomen geniet.

(15) Tabel 10: het maandelijks gemiddelde van GMA + GVA - GMG.

(16) We berekenden deze 0,136% aan de hand van een basisperiode van 10 jaar. Gollier koos als basisperiode 1972-1980, en berekende hieruit een stijging van 0,17%. Uit tabel 9 blijkt echter dat vanaf het begin van de jaren tachtig de twee procentuele verhoudingen minder snel toenemen.

Tabel 9: Aantal pensioengerechtigde weduwen en aantal pensioengerechtigde gehuwde mannen: ondervinding en relatieve verhoudingen (1975-1985)

	weduwen			gehuwde mannen				
	WO*	WRO	WT= WO+WRO	w= WRO/WT	GMG	GMA	GMT= GMG+GMA	g= GMA/GMT
1975	289.741	167.679	457.420	36,7	276.106	100.862	376.968	26,8
1976	295.051	178.513	473.564	37,6	281.642	110.279	391.921	28,1
1977	296.558	187.211	483.769	38,7	283.220	118.189	401.409	29,4
1978	295.356	195.709	491.065	39,9	284.123	125.037	409.160	30,6
1979	297.267	203.594	500.861	40,6	283.724	132.103	415.827	31,8
1980	298.169	208.686	506.855	41,2	285.333	141.273	426.606	33,1
1981	296.195	218.823	515.018	42,5	280.565	146.925	427.490	34,4
1982	292.482	229.061	521.543	43,9	275.388	150.133	425.521	35,2
1983	291.420	237.090	528.510	44,8	270.996	151.893	422.889	35,9
1984	291.571	241.497	533.068	45,3	268.330	154.013	422.343	36,4
1985	291.262	247.939	539.201	45,9	270.056	158.630	428.686	37,0

* cfr. tabel 8

Bron: Eigen verwerking op basis van de Jaarlijkse Statistiek van de RRÖP, 1985, blz. 22.

De tabel wordt gebruikt bij het schatten van de invloed van het toegenomen aantal vrouwen op de toekomstige pensioenuitgaven: extra aantal cumulaties bij gepensioneerde weduwen en gezinnen.

Tabel 10: Verdeling per categorie van de pensioenen voor januari 1985, het aantal begunstigen, en het gemiddeld maandelijks pensioen

categorie	uitbetaald bedrag (in miljoenen fr.)	aantal	maandelijks gemiddelde (in fr.)
GMG*	5.762	270.056	21.336
GMA	2.514	158.630	15.848
NGMA	2.504	149.685	16.728
GVA	2.016	216.830	9.298
NGVA	1.682	121.519	13.841
WRO	4.950	247.939	19.965
WO	4.865	291.262	16.703

* cfr. tabel 8

Bron: Eigen verwerking op basis van de Jaarlijkse Statistiek van de RROP, blz. 20-21.

De kost per extra cumulatie.

Het gemiddeld maandelijks pensioen voor een weduwe die een rust- en een overlevingspensioen cumuleert, ligt op 19.965 fr., dat van een weduwe die enkel een overlevingspensioen geniet op 16.703 fr. De gemiddelde meeruitgave bedraagt dus 3.262 fr. De meeruitgave voor elk gezin dat twee pensioenen cumuleert ligt op 3.810 fr.

B. De invloed van de toename van het aantal ambtenaren

1. Inleiding

Het procentueel aantal ambtenaren in de totale beroepsbevolking is na de tweede wereldoorlog sterk gestegen. Ook in de periode tussen 1970 en 1980 nam de tewerkstelling in de openbare sector nog snel toe. Volgens J. Roland-Bayet (1984, p. 193) bedroeg de stijging van het aantal staatsambtenaren in die periode 36,4%, terwijl het aantal werknemers slechts met 20% toenam, en het aantal zelfstandigen zelfs met 13,5% achteruitging.

Aangezien het procentueel aantal ambtenaren in de beroepsbevolking is gestegen, kan men verwachten dat ook het procentueel aantal pensioenen voor ambtenaren zal toenemen. Doordat het gemiddelde pensioen in de openbare sector gevoelig hoger ligt dan in de privésector, zal dit de pensioenuitgaven verhogen.

2. Predictie

Ook hier verloopt de berekening in drie stappen.

- Het aantal uitbetaalde pensioenen op 1.1.85 bedroeg 1.455.941 voor de privésector (RROP, p. 21) en 204.793 voor de openbare sector (Administratie der pensioenen, p. 127 tot 130). Of, het aantal pensioenen uitbetaald in de openbare sector bedroeg 12,3% van het totaal aantal pensioenen uitbetaald op 1.1.85. Hieruit besluiten we dan dat de gepensioneerde staatsambtenaren in 1985 ongeveer 12,3% uitmaken van het totaal aantal gepensioneerden⁽¹⁷⁾.
Uit rapporten van het RIZIV over de verdeling van de actieve bevolking leidde Gollier af dat het aandeel van de gepensioneerde ambtenaren evolueert naar ongeveer 16% tegen 2015⁽¹⁸⁾. Men mag dit als een voorzichtige raming beschouwen. Van 1976 tot 1985 is het relatief aantal pensioenen voor ambtenaren al toegenomen van 10,1 in 1976⁽¹⁹⁾ tot 12,3 in 1985.
- De totale pensioenuitgaven voor januari 1985 bedroegen 24.293 miljoen fr. voor de privésector (RROP, p. 21), en 7.545 miljoen fr. voor de overheidssector (Administratie der pensioenen, p. 26 tot 33). Indien we deze totalen delen door het aantal uitbetaalde pensioenen in beide sectoren, dan bekomen we een gemiddeld pensioenbedrag van 16.685 fr. in de privésector en 36.842 fr. in de openbare sector. Hierbij moeten we opmerken dat we de totalen deelden door het aantal uitbetaalde pensioenen, wat groter is dan het aantal pensioengerechtigden. De werkelijke gemiddelden per sector liggen dus hoger. Wel mogen we aannemen dat het verschil tussen de gemiddelden een goed beeld geeft van het werkelijk verschil.
- In 1985 ontvingen 12,3% een gemiddeld pensioen van 36.842 fr. en 87,7% een gemiddeld pensioen van 16.685 fr. Dit leidt tot een gewogen gemiddeld pensioen van 19.164 fr. Rond 2015 zullen 16% van de gepensioneerden een pensioen van 36.842 fr. genieten, en nog 84% een pensioen van 16.685 fr., wat neerkomt op een gewogen gemiddelde van 19.910 fr.

(17) Merk echter op dat het aantal pensioenen niet noodzakelijk overeenstemt met het aantal gepensioneerden: een gepensioneerde kan immers recht hebben op verschillende pensioenen.

(18) Gollier heeft hierover heel wat opzoekingswerk verricht, cfr. Gollier, 1983, p. 14 en p. 22.

(19) Eigen berekening op basis van de jaarrapporten van de RROP en van de Administratie der Pensioenen.

Het op deze manier berekende gemiddeld pensioen zal dus door de stijging van het aantal gepensioneerde ambtenaren toenemen met 3,9% over een periode van 30 jaar. De toename van het aantal ambtenaren veroorzaakt bijgevolg een jaarlijkse gemiddelde stijging van de pensioenuitgaven met 0,13%.

Uit paragraaf IV.A.2 weten we dat de toename van het aantal vrouwen zal leiden tot een jaarlijkse stijging van de uitgaven met 0,136%. Deze twee elementen samen zullen dus een jaarlijkse gemiddelde stijging met 0,266% teweegbrengen. Tabel 11 verwerkt die stijging in het model. De in de vorige hoofdstukken berekende pensioenuitgaven werden verhoogd met een jaarlijkse stijging van 0,266%, wat neerkomt op een stijging van 10,64% op het einde van de hele periode.

Tabel 11: *Predictie van de pensioenuitgaven over de periode 1985-2025, rekening houdend met de bevolkingsevolutie, de interne dynamiek, en de sociologisch-structurele factor (in miljoenen fr.)*

jaar	(a)	(b)	(c)
1985	382.058	382.058	100
1990	417.391	422.942	111
1995	451.752	463.769	121
2000	487.576	507.030	133
2005	518.576	546.164	143
2010	552.355	589.087	154
2015	597.192	644.848	169
2020	636.884	696.178	182
2025	667.030	738.002	193

- (a) totale jaarlijkse uitgave zonder sociologisch-structurele factor
 (b) totale jaarlijkse uitgave met sociologisch-structurele factor
 (c) procentuele evolutie van (b) t.o.v. 1985

Bron: Eigen berekening

Uit de berekeningen volgde dat de sociologisch-structurele factor (toename van het aantal vrouwen en het aantal ambtenaren in de beroepsbevolking) zorgt voor een jaarlijkse gemiddelde stijging van de pensioenuitgaven met 0,266%. Kolom (a) van deze tabel is gelijk aan het totaal berekend in tabel 7. In kolom (b) wordt rekening gehouden met die jaarlijkse gemiddelde stijging van 0,266%. De pensioenuitgaven liggen in 2025 ten gevolge van de 3 bepalende factoren, 93% hoger dan in 1985.

V. INTERPRETATIE VAN DE RESULTATEN

A. De globale stijging van de pensioenuitgaven en het relatief belang van de afzonderlijke factoren

Grafiek 1 is grotendeels een grafische samenvatting van de drie vorige hoofdstukken en toont goed de trapsgewijze opbouw van het model.

De onderste lijn geeft de evolutie van de pensioenuitgaven weer indien men alleen maar rekening houdt met de veroudering van de bevolking. De lijn daarboven betreft de interne dynamiek van het pensioenstelsel in de analyse. De bovenste lijn houdt ook nog rekening met de sociologisch-structurele factor.

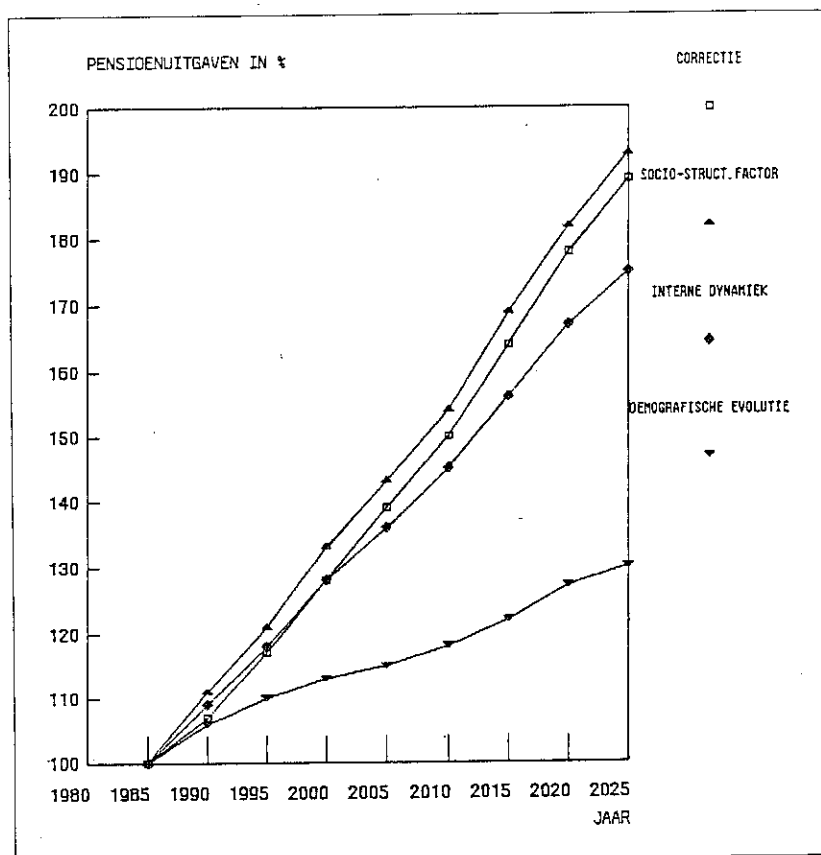
De grafiek toont echter ook iets nieuws, nl. een neerwaartse correctie. Deze geeft het nog te verwachten effect weer van bezuinigingsmaatregelen doorgevoerd vóór 1985, en is nodig omdat die maatregelen nog niet voluit weerspiegeld worden in de pensioenbedragen van 1985⁽²⁰⁾.

De pensioenlast stijgt over twee generaties met ongeveer 90%. Dit betekent een gemiddelde jaarlijkse stijging van 2,25%. De grafiek toont dat die toename eerder gelijkmatig verloopt. Toch kan men uit dezelfde figuur afleiden dat de snelste stijging t.o.v. de pensioenuitgaven pas na 2010 plaatsvindt.

Ook wordt de relatieve belangrijkheid van de drie verschillende factoren duidelijk. De interne dynamiek draagt het meest bij tot de stijging van de pensioenuitgaven, op de voet gevolgd door de veroudering van de bevolking. De sociologisch-structurele factor, ten slotte, is veel minder belangrijk.

(20) Deze berekening werd uitgevoerd aan de hand van gegevens van de bijzondere senaatscommissie (Vangeel...). Er wordt hier niet verder op ingegaan, omdat de invloed op de resultaten toch niet zo geweldig is. Merk ook op dat de recente besparingen van Sint-Anna nog niet in het model vervat zitten. Op lange termijn is wellicht alleen de geplande maatregel van gelijke pensioengerechtigde leeftijd tussen mannen en vrouwen van belang.

Grafiek 1: Procentuele stijging van de pensioenuitgaven over de periode 1985-2025

Bron: eigen verwerking.

Onder de gemaakte hypothesen liggen de pensioenuitgaven tegen 2025 in reële franken ongeveer 90% hoger dan in 1985. De grootste jaarlijkse toename situeert zich na 2010.

De interne dynamiek draagt het meeste bij tot de stijging van de pensioenuitgaven, op de voet gevolgd door de veroudering van de bevolking. De sociologisch-structurele factor, ten slotte, is veel minder belangrijk.

Een neerwaartse correctie geeft het nog te verwachten effect weer van bezuinigingsmaatregelen doorgevoerd vóór 1985.

B. Vergelijking met Gollier

Gollier berekende een stijging van 144% over de periode 1980-2030 (Gollier, 1983, p. 25), wat neerkomt op een jaarlijkse gemiddelde stijging van 2,88%. Indien we de resultaten van Gollier voor 2025 relateren tot zijn berekeningen voor 1985, bekomen we een toename van 118%. De resultaten van Gollier liggen dus ongeveer 30% hoger dan de resultaten van de nieuwe studie (118/90).

Het is niet eenvoudig dat verschil toe te wijzen aan de afzonderlijke factoren, omdat Gollier een andere projectieperiode gebruikt, en omdat hij van andere pensioenbedragen vertrekt. Toch kunnen we, indien we Golliers resultaten over de periode 1985-2025 isoleren, het volgende verschil zien:

	Gollier	Nieuwe projectie
Demografische factor	39	30
Factor interne dynamiek	40	35
Sociologisch-structurele factor	15	10

De invloed van de interne dynamiek verschilt nauwelijks. De demografische factor daarentegen zorgt bij Gollier voor een stijging die 30% hoger ligt dan het nieuwe resultaat ($39/30=1,3$). Dit is vooral te wijten aan het feit dat Gollier het nog moest stellen met de oude bevolkingsvooruitzichten van het NIS – die vertrokken van een onjuiste basisbevolking (NIS, 1985) – en die hij zelf extrapoleerde vanaf 2000. De invloed van de sociologisch-structurele factor schat Gollier met de helft hoger. Dit kan verklaard worden door het gebruik van een recentere basisperiode bij de nieuwe schatting.

Maar niet alleen het resultaat van beide onderzoeken verschilt, ook de manier waarop tegen dat resultaat wordt aangekeken ligt anders. Wij menen immers dat de gebruikte hypothesen realistisch zijn, en dat het niet gaat om «systematisch minimalistische hypothesen» (Gollier, 1984, p. 23) ⁽²¹⁾.

(21) De extrapolatie van de oude bevolkingsvooruitzichten door Gollier gebeurde blijkbaar niet zo voorzichtig. Merk ook op dat het NIS nog een vrij sterke verhoging van de levensverwachting bij de nieuwe bevolkingsvooruitzichten incalculeerde.

Bij de toename van het aantal vrouwen koos Gollier als basisperiode 1972-1980, terwijl ook reeds de gegevens tot en met 1983 beschikbaar waren, en daaruit toch een tragere stijging bleek. Daarom gebruikten wij als basisperiode 1975-1985.

Besluit

In dit artikel werd geprobeerd, aan de hand van concrete berekeningen, een bijdrage te leveren tot de discussies omtrent de toekomst van het wettelijk pensioenstelsel. Meer bepaald werd het verloop van de pensioenuitgaven over de komende twee generaties onderzocht.

Indien de pensioenwetgeving niet verandert, liggen de pensioenuitgaven tegen 2025 in reële franken ongeveer 90% hoger dan in 1985. Dit komt neer op een gemiddelde jaarlijkse stijging van ongeveer 2,25%. Die stijging verloopt eerder gelijkmatig, maar toch kan men stellen dat de grootste jaarlijkse toename zich na 2010 situeert.

Deze toename wordt veroorzaakt door drie factoren.

De veroudering van de bevolking alleen al zorgt ervoor dat de uitgaven over twee generaties toenemen met 30%.

De belangrijkste factor echter die bijdraagt tot de explosie van de pensioenuitgaven is de interne dynamiek van het wettelijk pensioenstelsel, goed voor een toename met 35%. Deze interne dynamiek bestaat in een automatische verhoging van de pensioenen van de nieuw-gepensioneerde werknemers uit de privésector. De verklaring hiervoor is dat deze pensioenen berekend worden op basis van het gemiddeld geherwaardeerd loon over de hele loopbaan van de werknemer. Door de geleidelijke verdwijning van het aantal forfaitaire lonen, de stijging van de werkelijke lonen, en de systematische verhoging van de grenzen op die werkelijke lonen, zal het gemiddeld geherwaardeerd loon en bijgevolg het pensioen van de nieuw-gepensioneerde werknemer de volgende veertig jaar sterk toenemen. Het resultaat hiervan is dat de globale pensioenuitgaven tegen 2025 ongeveer 35% hoger liggen.

Ten slotte is er de sociologisch-structurele factor. Het gaat hier enerzijds om de toename van het aantal vrouwen in de beroepsbevolking, waardoor in de toekomst steeds meer weduwen naast een overlevingspensioen ook een rustpensioen genieten en waardoor in een stijgend aantal gezinnen het gezinspensioen vervangen wordt door de hogere som van twee pensioenen aan het bedrag voor een alleenstaande. Anderzijds nam de voorbije decennia het procentueel aantal ambtenaren in de beroepsbevolking toe, en aangezien het gemiddeld pensioen van de ambtenaar merkbaar hoger ligt dan dat van de werknemer uit de privésector, leidt ook dit tot een toename van de uitgaven. Beide elementen zijn goed voor een stijging met ongeveer 10%.

Appendix: Evolutie van de gemiddelde lonen

Gollier probeerde de gemiddelde reële lonen van 1958 tot 1981 te schatten aan de hand van de jaarrapporten van de RSZ. Meer bepaald baseerde hij zich op twee jaarlijks terugkerende statistieken:

1. een statistiek die de verdeling van het aantal werknemers weergeeft in functie van de gemiddelde maandverdiensten tijdens het tweede kwartaal van elk jaar;
2. een statistiek van de gemiddelde verdiensten, vergeleken per kwartaal.

Aan de hand van deze twee statistieken berekent Gollier dan het gemiddeld jaarloon van de werknemers. Met toepassing van de herwaarderingscoëfficiënt, geldig op 1.2.82, vormt hij na afronding de volgende klassen:

- forfaitair voor 1958: 276.000
- reëel van 1958 tot 1972: 385.000
- reëel van 1973 tot 1978: 475.000
- reëel van 1979 tot 1981: 530.000.

Die lonen kunnen op een eenvoudige manier omgezet worden in franken van 1.1.85: we hoeven enkel de gemiddelde reële lonen te vermenigvuldigen met de verhouding van de spilindex op 1.1.85 (301,33) en op 1.2.82 (257,18), nl. 1,1716696.

Indien we die getallen afronden komen we tot de klassen die we in afdeling III.B. gebruikten. Bij deze berekeningen zijn enkele bedenkingen belangrijk.

1. Zoals Gollier nemen we voor de jaren vóór 1958 forfaitaire lonen. Voor arbeiders gelden slechts forfaitaire lonen tot vóór 1955.
2. We veronderstellen dat de reële lonen in de toekomst constant blijven. Uit de jaarrapporten van de RSZ blijkt dat de gemiddelde lonen in het begin van de jaren tachtig niet sterk evolueren. Het is duidelijk dat hier alternatieve hypothesen naar voren gebracht kunnen worden naargelang men de toekomst optimistisch of pessimistisch inziet. Die hypothesen kunnen trouwens op een vrij gemakkelijke manier in het model verwerkt worden.

Bibliografie

- [1] Administratie der pensioenen, *Jaarlijkse statistiek der pensioenen van de openbare diensten*, 1985, 130 pp.
- [2] Bank Brussel Lambert, «De pensioenen in België naar nieuwe formules», *BBL-berichten*, nr. 10, augustus 1985, pp. 1-5.
- [3] CULOT, J., «Pensioenregelingen: wijzigingen en harmonisering», *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, nr. 1-2, januari-februari 1985, pp. 3-72.
- [4] DEHAENE, J.-L., «De toekomstige relatie tussen wettelijke en aanvullende pensioenen», *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, nr. 5, pp. 669-676.
- [5] DE RON, R., *De pensioenwetgeving van de openbare diensten*, CDVU-Pensioenen, 1984-1985, 70 pp.
- [6] DURON, W., «Toekomstige ontwikkeling van onze huidige wettelijke pensioenstelsels», *Bank- en Financiewezen*, nr. 7, augustus 1984, pp. 17-22.
- [7] Generale Bankmaatschappij, «Onze pensioenen in gevaar», *Bulletin*, nr. 238, pp. 17-22.
- [8] GOLLIER, Jean-Jacques, «Commentaires sur la problématique financière des pensions et les solutions possibles», *Bank- en Financiewezen*, nr. 7, augustus 1984, pp. 23-28.
- [9] GOLLIER, Jean-Jacques, «Tendances à long terme du régime de pensions légales. Une solution alternative?», *Annales de Sciences Economiques Appliquées*, nr. 2, 1983, pp. 7-52.
- [10] Kabinet van de Minister van Pensioenen, *De problematiek van de pensioenen*, 1981, 127 pp.
- [11] Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Begroting van ontvangsten en uitgaven voor het begrotingsjaar 1985*, *Algemene Toelichting*, zitting 84-85, pp. 28-35.
- [12] Koninklijke Vereniging der Belgische Actuarissen, «Sociale pensioenen, nationale economie, openbare financiën, noodzakelijke samenhang», *Bulletin*, 1983, speciaal nummer, 24 pp.
- [13] Kredietbank, «De Belgische pensioenproblematiek I, De huidige pensioenregeling in financiële nood», *Weekberichten*, nr. 14, 5 april 1985, pp. 1-6.
- [14] Kredietbank, «De Belgische pensioenproblematiek II, Aanvullende pensioenvoorzieningen als oplossing», *Weekberichten*, nr. 15, 12 april 1985, pp. 1-6.
- [15] MAINIL, Pierre, *De pensioenen in België. Na de wet tot harmonisering*, 1985, 144 pp.
- [16] NAERT, F., *De politieke economie van de Belgische pensioenen*, Bijdrage tot het colloquium over de pensioenproblematiek, 1985, 25 pp.
- [17] Nationaal Instituut voor de Statistiek, *Bevolkingsvooruitzichten 1976-2000*, 1979, 97 pp.
- [18] Nationaal Instituut voor de Statistiek, *Bevolkingsvooruitzichten 1981-2025*, deel I, 1985, 185 pp.
- [19] Rijksdienst voor Werknemerspensioenen, *De pensioenregeling voor werknemers en het gewaarborgd inkomen voor bejaarden*, 1985, 127 pp.
- [20] Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen, *Statistiek van de personen die rust- en overlevingsuitkeringen genieten*, 1984, 71 pp.
- [21] Rijkskas voor Rust- en Overlevingspensioenen, *Jaarlijkse statistiek van de pensioengerechtigden*, 1985, ca. 115 pp.
- [22] ROLAND-BAYET, Jeanine, «Les pensions légales en Belgique: vers une réforme du mode de financement?», *Reflets et Perspectives de la Vie Economique*, nr. 3, juni 1984, pp. 185-205.
- [23] ROLAND-BAYET, Jeanine, «Menaces sur les pensions: beaucoup de bruit pour rien?», *Revue Générale*, nr. 3, maart 1985, pp. 67-78.
- [24] VANGEEL, EGELMEERS, CONROTTE, «Ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen. Verslag namens de bijzondere commissie voor de pensioenen», *Parlementaire documenten*, Belgische Senaat, zitting 1983-1984, 287 pp.

ESSO BELGIUM heeft te Antwerpen een moderne raffinaderij in bedrijf waar 24 uur per dag veiligheid en gezondheid eenieders bezorgdheid is.

ESSO BELGIUM beschikt over een zorgvuldig opgebouwde know-how en een wereldwijde ervaring. Niet alleen om kwaliteitsprodukten op de markt te brengen, maar ook om hoogwaardige diensten aan te bieden. Dat vereist uiteraard een marketing politiek op lange termijn.

ESSO BELGIUM beantwoordt niet alleen de vragen van vandaag. Zij loopt erop vooruit. Zij zoekt oplossingen voor de problemen van morgen: energiekrisis, strijd tegen milieuvuiling,...

Altijd opnieuw investeren dus. In mensen, in uitrusting.
't Is Esso die 't doet!

Esso Belgium
Behorende tot de Exxon groep

PRIORIJ CORSENDONK

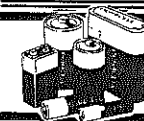
- modern conferentiecentrum (6 vergaderzalen) in een uniek 16de-eeuws kader
- voor residentiële seminaries staan er 45 comfortabele kamers ter beschikking
- vriendelijke en bekwame staf
- uitstekende keuken
- op 3 km van de E34

BEL ONS VOOR MEER INFORMATIE OP (014) 41 21 42

**Corsendonk 5
2360 Oud-Turnhout**

**Noëlla Dreesen
Lutgarde Michielsen**

DURACELL®

De N.V. Duracell Batteries S.A. Aarschot is een dochteronderneming van de Amerikaanse groep Duracell Inc., die op haar beurt deel uitmaakt van het multinationale KRAFT Concern.

Duracell Aarschot werd opgericht in 1967 om te voldoen aan de groeiende Europese markt vraag naar Duracell batterijen.

Het bedrijf is gespecialiseerd in de produktie van de zes voornaamste types alkalimangaan batterijen. Deze hebben een wereldwijde bekendheid verworven vanwege hun hoogstaande kwaliteit en lange levensduur.

**N.V. DURACELL BATTERIES S.A.
Nijverheidslaan 7, 3220 Aarschot**

